№ 16 ՇԱԲԱԹ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 7

1898

ՇԱԲԱԹ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 7 № 16

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԿԱՅ 1898 ԹՒԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿ

(26-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՓԵՏՐՎԱՐԻՑ «ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԲԱՑԻ ՏՕՆ ԵՒ ՏՕՆԵՐԻՆ ՅԱՋՈՐԴ ՕՐԵՐԻՑ

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը՝ 1 րուբլի:

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարյատինսկայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն):

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և դրամներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով: Բառին վճարվում է 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վարձատրվում են. Վրացի «ազգամոլները».— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Օրէցօր. Նոր նաւթահորեր. Մատենագրութիւն. Նամակ Իգդիրից. Նամակներ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Սուրբ. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Կ. Պոլսից.

ՎԱՐՁԱՏՐՎՈՒՄ ԵՆ

Կրետէի անթիւ նահատակները վարձատրված են: Ռուսաց կառավարութեան վերջին պաշտօնական յայտարարութիւնը, որ անցեալ շաբաթ մենք տպեցինք «Մշակի» մէջ, այլ ևս կասկած չէ թողնում, որ հասել է արիւնաներկ կղզու դժբաղդութիւնների վերջը: Արևելեան հարցի մի կնճռոտ ճիւղը, որ հարիւրաւոր արիւնոտ տարիների պատմութիւն ունի, վերջնական լուծում կը ստանայ, երբ Ռուսաստանի վճիռը կիրագործվի և արքայորդի Գէօրգի կը դառնայ Կրետէի ընդհանուր նահանգապետ: Իսկ թէ կընդունվի այդ վճիռը, դրա երաշխաւորութիւնն այն ահագին հեղինակութիւնն է, որ ունի Ռուսաստանը արևելեան քրիստոնեաների բոլոր հարցերի մէջ: Այս անգամ նրա հետ են երեք մեծ պետութիւններ—Անգլիան, Ֆրանսիան և Իտալիան. և սա աւելի մեծ ոյժ է տալիս Ռուսաստանին: Հարցի լուծումը այն եղանակով, ինչպէս առաջարկում է Ռուսաստանը, բաւարարութիւն է տալիս թշուառ կղզեցիների տենչանքներին և մի և նոյն ժամանակ վերին աստիճանի արդար և համակրելի մի գործ է Յունաստանի վերաբերմամբ:

Այլ ևս կասկած չը կայ: Ռուսաստանի յայտարարութիւնը օրվայ ամենախոշոր իրողութիւնն է քաղաքական աշխարհում: Նա ասում է, որ չէ կարելի վճռել Կրետէի հարցը առանց կրետացիների ցանկութիւնը ի նկատի առնելու. յայտարարում է աշխարհի առաջ, որ ինքը չի թոյլ տայ բռնութիւն գործ դնել կրետացիների դէմ և Ելդըզի բանտարկեալը իզուր այսուհետև կերազէ թէ կարող է բաշիբօզուկների հեղեղ թափել Կրետէ և ամեն ինչ խեղդել արիւնի և կրակի մէջ: Անցան այդ ժամանակները. այժմ իրաւունքը խեղդվածների կողմըն է, այժմ մարդասիրութիւնը իր անողոք պահանջն է առաջացնում:

Մենք, որ տարիների ընթացքում սրտի կսկիծով արձանագրել ենք կրետացիների թշուառութիւնները, անկեղծ կերպով մեր ուրախութիւնն ենք յայտնում նահատակ քրիստոնեաներին: Մենք համոզված ենք, որ խաղաղութեան օրը հեռու չէ: Ճիշդ է, բազմաչարչար ժողովրդի ազատութեան արշալոյսի գեղեցիկ գոյների մէջ երևում է և Վիլհելմի աւետարանը, սպառազինված բռունցքը. բայց պէտք է յուսալ, որ գոնէ այս անգամ քրիստոնեայ աշխարհը կը մերժէ այդ աւետարանը, միաբերան կը հաստատէ, որ Քրիստոսի աւետարանի կողքին չէ կարելի դնել գերմանական սպառազինված բռունցքը, որովհետև դա սրբապղծութիւն է, դա ամենամեծ անբարոյականութիւն է...

Կրետացիների ազատութեան արգելք են հանդիսանում Աւստրիան և Գերմանիան: Անգլիան, Սօլսբիւրիի բերանով, ողջունեց Գէօրգիի թեկնածութիւնը և դրանով հըրաժարվեց Բիկօնսֆիլդի կտակից, որ մօնղօլական բարբարոսութիւններին հովանաւորելն է: Այժմ նրա տեղ կանգնել է Մետտերնիխի տխուր ուրուականը, գրկին սեղմած գերմանական բռունցքի աւետարանը: Գերմանական արտաքին գործերի մինիստրը սրախօսութիւններ արաւ, ասաց որ Գերմանիան կը հեռանայ եւրօպական կօնցերտից և իր պաշտպանութեան տակ առաւ Կրետէի մուսուլմաններին: Մի և նոյն կեղծաւոր մարդասիրութիւնը ոգևորում է և Աւստրիայի հրապարակախօսներին: Բայց կրկնում ենք, կրետացիների ազատութիւնը այլ ևս վտանգի չէ ենթարկված: Պէտք է հաւատալ և անկասկածելի համարել, որ Ռուսաստանը և նրա հետ միասին Անգլիան, Ֆրանսիան և Իտալիան կարող կը լինեն իրանց առաջարկութիւնը առաջ տանել, մի կողմ թողնելով Մետտերնիխի ժառանգներին և Վիլհելմի աւետարանի երկրպագուներին...

ՎՐԱՑԻ «ԱԶԳԱՄՈԼՆԵՐԸ»

Հայագէտ պրօֆէսօր Մառը, ինչպէս յիշեցինք «Մշակի» անցեալ համարում, քննադատելով վրաց ժողովրդական-բանաստեղծ Ակակի Ծերեթէլիի դատողութիւնները վրաց պատմութեան աղբիւրների մասին և հերքելով հայ գիտնականների և գրողների վրա նրա բարդած մի քանի մեղադրանքները, ասում է հետևեալը. «Կասկած չը կայ, որ հայոց լեզուի ազդեցութիւնը վրաց լեզուի վրա աւելի մեծ է, քան մինչև այժմ պարզված է, և վրացիները պէտք է շատ շնորհակալ լինէին հայ ամսագիրներից և լրագիրներից, եթէ սրանք իսկապէս պարզեն այդ ազդեցութիւնը: Նախատելի ոչինչ չը կայ այն բանում, որ վրաց լեզուի մէջ մտել են շատ օտար բառեր, որոնց թւում և հայերէն բառեր. վրաց լեզուն էլ մի յայտնի ազդեցութիւն է արել հայոց լեզուի վրա և հայերը, որչափ մենք ճանաչում ենք նրանց, շատ երախտապարտ կը լինեն, եթէ վրացիներից մէկը պարզի այդ ազդեցութեան աստիճանը: Դա զուտ գիտնական մի հարց է, որը հայերը արդէն սովորել են զանազանել ազգայնական հարցերից և նրանց համար իսկապէս բոլորովին մի և նոյնն է, թէ ինչ վճիռ կը ստանայ այդ հարցը, միայն թէ նա համապատասխան լինի գիտութեան և ճշմարտութեան»:

Տեսնում իրաւացի է երիտասարդ գիտնականի նկատողութիւնը: Հայոց ազգի ինտելիգենտ, մտածող մասը արդէն հասկացել է գիտնական հետազօտութիւնների նշանակութիւնը և գրօշի նշանակութիւն չէ տալիս այն շողոքորթիչ և թմրեցնող հեքիաթներին, որոնք հնարվում են ազգասիրական սնապարծութեան գոհացում տալու նպատակով: Հայոց հասարակութեան կրթված դասակարգը բոլորովին ցանկութիւն չունի, որ նրա վրա նայեն իբրև երեխայի վրա և կեղծուպատիր հաճոյախօսութիւններով քաղցր խաղալիքներ առաջարկեն նրան: Նա արդէն սկսել է զգալ ճշմարտութեան նշանակութիւնը և պատրաստ է լսել ոչ միայն հին, պատմական, այլ և ներկայ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Կ. ՊՈԼՍԻՑ

Յունվարի 28-ին

Թէ ինչ կերպով և ինչ պայմանների մէջ հիմնվեցաւ „Բիւզանդիոնը".—Ինչ տեսակ մարդ է Բիւզանդ Քեչեանը.—Ինչ է իր թերթին ուղղութիւնը, նպատակը, ոգին.—Նրա մտածելու կերպը.—Ժողովուրդը ինչ զգացում է տածում իր և իր թերթին նկատմամբ.—Ինչու քըքըեց էջմիածնի գողութեան խնդիրը.—Ինչու յարձակեցաւ „Մշակի" դէմ:

1896 թւի օգոստոս 16-ին, Կ. Պոլսոյ աղէտին օրը, երբ ամբողջ Ղալաթիա, Սամաթիա, Պոլսոյ շուկան, Խասգիւղ և ուրիշ թաղեր դիակներով ծածկվում էին և չառերը խոյս էին տալիս դէպի կղզիները, այդ ահռելի օրը բնականաբար հայերը չէին կրնար հրատարակել իրենց լրագիրները, ինչպէս օտարազգի թերթերէն «Stamboul» և «Levant Herald» անգամ նոյն օրը չը հրատարակվեցան: Բիւզանդ Քէչեան այդ միջոցին «Արևելքի» խմբագիրն էր: Այդ թերթին տնօրէնը սարսափահար՝ Մեծ կղզի փախած ըլլալով, Քէչեանը ուզում է առիթէն օգտվիլ՝ իր երկար ժամանակէ ի վեր մտադրած ծրագիրը իրագործելու համար: Նա արդէն ուզում էր իր սեփական թերթըն ունենալ շատ տարիներէ ի վեր և այդ մըտքով նա շատ ջանքեր բրած էր «Արևելքը» խլելու: Արդէն «Արևելքին» ծանօթ տափակ և յետադիմական ուղղութիւնը ինքը տալիս էր, սակայն նա ճնշվում էր թերթի տնօրէնների և աջակիցների ազդեցութեան տակ: Այժմ որ առիթը իր ձեռքումն էր, նա անմիջապէս դիմում է ոստիկանութեան այն ժամանակի մինիստր Նազըմ փաշային, և նրան տալիս է մի ժուռնալ՝ «Արևելքի» մասին: Մի և նոյն իմաստով նա խնդիրը հասկացնում է Պերայի միւթէսարիֆ փաշային և կօմիսարին: Այդ ժուռնալով նա պնդում է թէ «Արևելք» լրագիրը, քանի որ չի հրատարակվում երկու օրէ ի վեր, այդ նշանակում է թէ այդ թերթին վարիչները համախոհ են յեղափոխականներին: Նազըմ փաշա, որի հետ Քէչեանը շատ մտերիմ յարաբերութիւն ունէր վաղուց ի վեր, խնդիրը կարգադրում է այս վերջինի ուզած կերպով: Նա հրամայում է Պերայի միւթէսարիֆին, որ «Արևելքի» չը հրատարակվելու առթիւ բացատրութիւն պահանջի թերթի տնօրէնէն: Այդպէս էլ լինում է: Բայց որովհետև թերթի տնօրէնը կղզի էր գտնվում, Քէչեանը կանչում են, որ, իբրև թերթի խմբագիր, բացատրութիւն տայ: Նա ասում է համարձակ. «Էֆէնդիմ, զարմանում եմ, որ դուք այնչափ բարութեամբ վստահանում էք «Արևելքի» տնօրէնին վրա. նա յեղափոխականներին համամիտ է և հէնց այդ բանը ես կապացուցանեմ անով, որ քանի քանի անգամ ուզեցի դէմ գրել յեղափոխականներին, որչափ այս ցաւալի դէպքերը չէին պատահած, նորա թոյլ չը տուին»: Նազըմ փաշա նոյն իրքն գիտէ այս պարագան: Եւ դուք դեռ տարակուսում էք թէ ինչու թերթը չի հրատարակվիր»: Պերայի միւթէսարիֆը գործը օրէնքի կապելու համար ստիպում է Քէչեանը, որ իր բերանացի յայտարարածը գրաւոր հաղորդէ: Քէչեանը բաւարարութիւն է տալիս նրա պահանջման՝ և իսկոյն խնդիրը ներքին գործոց մինիստրին և սադրազամի Դուռը ղրկվելով, բարձրագոյն հրամանով, «Արևելք» լրագիրը ջնջվում է:

Այսպէս, Բիւզանդ Քէչեան համնում է իր նըպատակի մէկ գլխաւոր կէտին: Նա իսկոյն դիմում է այն ժամանակի պատրիարքական տեղապահ Բարթուղիմէոս եպիսկոպոսին և Նուրեանին (որոնց ձեռքումն էր գտնվում, այդ միջոցին, թիւրքահայ ժողովրդի ճակատագիրը) և նրանց ասում է, որ իրեն օգնեն մի թերթ հիմնելու: Թերթին ծրագիրը և ուղղութիւնը կը բացատրէ անոնց, ըսելով թէ «իմ նպատակն է ժողովրդի միտքը շինել, որ Բարթուղիմէոսը պատրիարք ընտրվի, սահմանադրութիւնը ջնջվի և պատրիարքարանի մէջ վերահաստատվի այն oligarchie, որ Մաղաքիա Սիմոն պէյի իդէալն էր մարմնացում, և այդ օլիկարխիին պետն է լինելու Նուրեան, որ ամեն ձիրք ունի այս ջախջախված ժողովուրդը կառավարելու»: Նա երդմամբ և վկաների առաջ հանդիսաւոր կերպով խօսք է տալիս, որ իր այս խոստումները ի գլուխ հանելէ զատ, պիտի աշխատի խափառ ջնջելու ամեն օտարոտի հոսք, որ ժողովրդի մէջ նոր մտքեր է ցանում, պիտի ջանայ թուրք կառավարութեան չահերուն նըպաստող օրգան ընել իր թերթը և այլն և այլն: Թէ Բարթուղիմէոս, թէ Նուրեան շատ համաձայն են գտնում Քէչեանի ծրագիրը իրենց գաղափարներուն և ուստի քաջալերում են զայն, որ արտօնագիր մը տայ: Քէչեան իր արտօնագրին կցում է մի ընդարձակ յայտագիր, թէ ինչ պայմաններու մէջ, ինչ ուղղութեամբ և ինչ ոգիով նա ուզում է իր թերթը հրատարակել: Նազըմ փաշա, որ դեռ գործի գլուխ էր և տարիներէ ի վեր լաւ ճանաչում էր իր հաւատարիմ խաֆիէին, իսկոյն այդ արտօնագրին կցում է մի ջերմ յանձնարարական: Արտօնագիրը շուտով անցնում է պաշտօնական շրջաններից և հասնում է Ելդըզի պալատ: Հօն այդ արտօնագիրը կրնար մնալ ամիսներով, սակայն Բարթուղիմէոս սրբազանը յատկապէս ներկայանում է սուլթանի սիրելի Իզզէթ պէյին (որ այն ժամանակ լիազօր էր Ելդըզի մէջ) և խնդրում է թերթին արտօնութիւնը, բացատրելով, թէ ինչ ոգիով պիտի հրատարակվի նոր օրաթերթը: Իզզէթ պէյ հաճութիւն է ցոյց տալիս և իսկոյն՝ բարձրագոյն հրամանաւ հիմնվում է «Բիւզանդիոն» հայ թերթը! Քէչեան առաջին թիւերուն մէջ սաստիկ յարձակումներ սկսեց կարգ մը անձերու դէմ, որոնց անունը չէր տալիս, բայց գործերը բացատրում էր: Սակայն պարագաները օգնութեան հասան և ազատեցին զինքը նեղ դրութենէ: Նա մէկ կողմէ երկնչում էր այդ ուղղութիւնից, վախենում էր, որ մէկանց իր գոյնը ժողովրդին կը ցուցնէ: Եւ ահա մէջտեղ եկաւ Յարութիւն փաշա Տատեան և Օրմանեան պատրիարքի ընտրութիւնը: Քէչեան իսկոյն փոխեց իր լեզուն. Նա մոռացութեան տուաւ Բարթուղիմէոս, Նուրեան և այլն, և դարձաւ ժամանակի մարդոց կողմը: Երեք ամիս յետոյ էր, որ զգալով ժողովրդին մէջ իր նկատմամբ տարածված զրոյցները, իսկոյն փութաց իր թերթին միջոցաւ հերքելու այդ կարծիքները և աշխատեցաւ աւելի ժողովրդական ուղղութիւն մը բռնելու: Նա մեծ յաջողութեամբ ծեծեց ժամանակակից խնդիրները, գաղթականութիւնը, գաւառային դժբաղդութիւնները և այլն, և այսպէս պարզ ու հետաքրքիր ժողովրդի մէջ մոռացնել տուաւ իր թերթի համբաւին մութ ու զազիր կողմերը...

«Բիւզանդիոնի» ուղղութիւնը մի որոշ հանգամանք չունի: Նա այսօրվան ձաղկածը, վաղը գովում է, զով որ այսօր բարձրացնէ՝ վաղը վար զարնում է: Այսօր այս վարդապետի, վաղը այն ինչ առաջնորդի, թաղական խորհրդի, հոգաբարձութեան

կեանքի մասին ճշմարտութիւններ և յաճախ շատ դառն ճշմարտութիւններ։

Մենք խոստովանում ենք, որ յիրաւի, մի երկու երեք տասնեակ տարիներ առաջ մենք՝ Հայերս գտնվում էինք նոյն մոլորութեան մէջ, որի մէջ, ինչպէս արդարացի նկատում է պրօֆեսօր Մառը, գտնվում են այժմ Ակակի Ծերեթելին և նրա հետ միասին վրացիների մեծամասնութիւնը։ Երբ մի շարք գիտնական հետազօտութիւններ սկսեցին խիստ քննադատութեան ենթարկել մեր հին մատենագիրներին, անուանեցին Հայկազեան պատմութեան մեծագոյն մասը դիւցազներգութիւն, երբ սկսեցին սրբագրել հայոց պատմութիւնը հռոմէական, յունական, ասորական և այլ աղբիւրների հիման վրա, հայ ազգասէր-բանասէրների շրջանում առաջ եկաւ մի յուզմունք, որի մնացորդները այժմ, իբրև հազուագիւտ նմուշներ, կարելի է նկատել մեր ինտելլիգենցիայի շրջանում։ Նոյն իսկ մեր ամենաթունդ պահպանողականները այլ ևս չեն վախենում ոչ սեպաձև արձանագրութիւններից, ոչ Խորենացու պատմութեան անողոք քննադատութիւնից և ոչ հռոմէական հիւպատոսների տեղեկագիրներից։

Թող անաչառ գիտութիւնը պարզի թէ անցեալի և թէ ներկայի կնճռոտ և բարդ խնդիրները։ Նա չի վնասի այն ազգերին և այն մարդկանց, որոնք որոնում են ճշմարտութիւն։ Նա կը վնասի միայն նրանց, որոնք վախենում են ճշմարտութիւնից, որոնք սփոփվում են «ազգային» շինծու, բայց արտաքուստ հաճելի պատմութեամբ։ Գիտութիւնը ճակատագրական է. նա կը կործանի ամեն մի արգելք և կը պարզի ճշմարտութիւնը, և դրա դէմ կանգնել չեն կարող ոչ Ծերեթելի և ոչ էլ նրա հետ միասին հարիւրաւոր «բանաստեղծներ», որոնք փորձում են իրանց կոտրած «քնարով» յեղաշրջել պատմական և գիտնական ճշմարտութիւններ։ Կոյր ազգամոլութիւնը՝ հայրենասիրութիւն չէ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԷՑՕՐ

XL

Արդարադատութիւն՝ առանց անկեղծ և անխարդախ վկայութեան,—չը կայ և չէ կարող լինել ոչ մի ժամանակ։ Դատաւորը հին դարերի մարգարէ չէ, և ոչ էլ Աստուածային հրաշագործութեամբ զինված, որ առանց կենդանի մարդկանց վկայութեան կարող լինի արդար վճիռ կայացնել։ Պատգամախօսների և «ի վերուստ ներշնչման» ժամանակները անցել են, և այժմ դատարանը միայն կենդանի մարդկանց անկեղծ ցուցմունքներով կարող է դուրս գալ այն լաբիրինթոսից, որի մէջ նրան գցում է ժամանակակից յանցաւոր—մարդու դժոխային, օրէնքի ձևականութիւնները նախատեսնող հնարագիտութիւնը…

Այդ տարրական, և գուցէ մեզ՝ արևելցիների համար նոր ճշմարտութիւնը վաղուց և շատ լաւ գիտէ ամեն մի լուսաւոր Ֆրանսիացի, բայց քաղաքացիական պարտաճանաչութիւնը այնքան նըսեմացել է հին գալլերի այժմեան սերունդի մէջ, որ ամբողջ աշխարհը սոսկումով ականատես է, թէ ինչպէս Էմիլ Զօլայի դատի մէջ հարիւրաւոր մարդիկ՝ այն էլ ոչ թէ հասարակ մարդիկ, այլ պատւի անուն կրող օֆիցէրներ, հայրենիքի փառքի համար ճառախօսող մինիստրներ, ազգի պաշտպան համարվող գեներալներ, և նոյն իսկ գիտութեան և գրականութեան ներկայացուցիչներ՝ հրաժարվելով հրաժարվում են ճշմարտութիւն ասել, վկայութիւն տալ դատարանի առաջ։ Մէկը պատճառ է բերում, որ ինքը ծառայող է, միւսը արդարանում է իր պաշտօնով, երրորդը հիւանդ է ձևանում, մի ուրիշը հաւատացնում է, որ հայրենիքի բարձր շահերն են ստիպում իրան լռել, իսկ միւսները՝ ուղղակի, նոյն իսկ առանց պատճառաբանութեան, դատարան չեն գալիս։ Լռում է օֆիցէրը, որովհետև օֆիցէր է. լռում է այժմեան մինիստրը, որովհետև մինիստր է. լըռում է նախկին մինիստրը, որովհետև նա էլ նախկին մինիստր է. լռում են և այն բոլոր մարդիկ, որոնք այժմ ոչ մինիստր են և ոչ նախագահ, բայց յոյս ունեն գէթ ապագայում մինիստրական կամ նախագահական բազկաթոռի վրա բազմել։ Իսկ դրա համար չէ՞ որ հարկաւոր է խոհեմութեամբ լռել և ոչինչ չասել…

Լռելը բաւական չէ. շատերը սուտ էլ են խօսում, հաւատացնելով, որ հիւանդ են և այդ պատճառով դատարան գալ չեն կարող։ Եւ ամբողջ Ֆրանսիան ստիպված է ականատես լինել, թէ ինչպէս մի և նոյն օրը, մի և նոյն ժամին միանգամից հիւանդացան այն բոլոր մարդիկ, որոնք վայելելով այս աշխարհի բոլոր քաղցրութիւնները, երբեք հիւանդութեան երես էլ չեն տեսնում։ Փաստը այնքան վրդովեցուցիչ էր, որ նոյն իսկ դատաւորները անկարող եղան անտարբեր մնալ և վճռեցին բժշկական քննութեան ենթարկել հիւանդ ձևացող՝ երկչոտ վկաներին…

Եւ թեթևսօլիկ, սկանդալների և ուժգին յուզմունքների սիրահար Ֆրանսիացիները, որոնք գըլուխ են պատռում դատարանի դահլիճում ներկայ լինելու, և մի գլուխ գոչում են «Կորչի Զօլա» կամ «Կեցցէ զօրքը», պապանձվում, քարանում են, երբ իրանց աչքերով տեսնում են, թէ ինչպէս մարդիկ այնքան փչացել, անբարոյականացել, նոյն իսկ լրբացել են, որ պարտաւորութիւն չեն համարում ճշմարտութիւն ասել, և ճշմարտութիւն ասելու փոխարէն՝ դեռ սուտ էլ են խօսում ու դիւական խորամանկութիւններով ուզում են կրկին անգամ խեղդել ճշմարտութեան ձայնը…

Որպիսի անբարոյականութիւն…

Խ. Մալումեան

ՆՈՐ ՆԱՒԹԱՀՈՂԵՐ

Մեզ հաղորդում են, որ շուտով պէտք է հողաչափներ ուղարկվեն այն նաւթային հողերը չափելու, որ գտնվել են Շիրակի անապատում։ Այդ անապատը գտնվում է Սղնախի գաւառում, Մաչխանի գիւղի սահմաններին մօտ։ Շիրակի անապատը մինչև այժմ ծառայում էր իբրև ձըմեռվայ արօտատեղի թուշերի և ուրիշ տաւարապահների անասունների համար։ Նաւթահանքերի գոյութիւնը այնտեղ վաղուց յայտնի էր, բայց տեղի հեռաւորութեան պատճառով և Բագուի նաւթի առատութեան շնորհիւ՝ ոչ ոք ուշադրութիւն չէր դարձնում Շիրակի վրա։ Այնտեղ Սիմենսի ընկերութիւնը մինչև անգամ մի քանի ժամանակ նաւթ էր հանում, բայց յետոյ թողեց։ Ներկայումս այնտեղ Պապաօվ անունով մէկը շարունակում է հասարակ եղանակով ստանալ նաւթ, որ վաճառում է մերձակայ գիւղերում։ Այդ նաւթը չէ մաքրվում և գործ է ածվում իբրև վառելիք և օծանելիք։

Շիրակի նաւթահանքերի վրա այժմ միանգամից սկսել են մեծ ուշադրութիւն դարձնել և պաշտօնապէս արդէն 150 յայտարարութիւններ են տրված, իսկ նոր ցանկացողների թիւը հասնում է 400-ի։ Սակայն մի մեծ անյարմարութեան մէջ են գտնվում յայտարարութիւն տալ ցանկացողները։ Շիրակի անապատը դեռ ճիշդ պլան չունի։ Երկրագործութեան և պետական կալուածների մինիստրութիւնը, աչքի առաջ ունենալով այս հանգամանքը, ուղարկում է Շիրակ հողաչափների մի խումբ՝ Բեկլեմիշեվի ղեկավարութեամբ, որը պէտք է երկու երեք ամսվայ ընթացքում հանի Շիրակի անապատի պլանը՝ մօտ 12,000 դեսիատին։ Հողաչափները կը սկըսեն իրանց գործը մեծ պասի առաջին շաբաթից։

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Քասիմ. «Կեանքի տեսարաններ», Հրատարակութիւն Հրատարակչական Ընկերութեան. 270 երես, գինը 50 կ. Թիֆլիս, 1897 Թ.

Քասիմ կեղծ անունի տակ ծածկված անձը անկասկած տաղանդաւոր գրող է, սակայն նրա այն քանի զրոյցները, որ տպել է Հրատարակչական ընկերութիւնը, միատեսակ արժէք չունեն. նրանց մէջ կան իսկական գոհարներ, բայց կան և միջակութիւններ և նոյն իսկ այնպիսիներ, որ ամենայն յարմարութեամբ կարելի էր անտիպ թողնել։ Ցամենայն դէպս, այդ զրոյցների ժողովածուն աչքի ընկնող երևոյթ է ներկայացնում մեր աղքատ գրականութեան մէջ և կարող էր պատւաւոր տեղ բռնել նոյն իսկ աւելի հարուստ օտար գրականութիւնների մէջ։ Երևի մենք առիթ կունենանք աւելի երկար խօսելու այդ՝ մեծ մասամբ հումօրիստիկական զրոյցների մասին, իսկ առ այժմ կը բաւականանանք խորհուրդ տալով ընթերցողներին ձեռք բերել և կարդալ այդ գիրքը, որ, ի դէպ ասել, շատ էժան արժէ։ Ընդամենը 50 կ.։

Տ. Ց.

ՆԱՄԱԿ ԻԳԴԻՐԻՑ

Փետրվարի 2-ին

Այս օրերս Իգդիրը սրտի առանձին ցաւով ճանապարհ գցեց գաւառական հիւանդանոցի բժիշկ Զելիադինովին, որը նահանգական բժշկի օգնականի պաշտօնով Երևան տեղափոխվեց։ Պարոնը ընդամենը 2 տարի էր ինչ Իգդիր էր եկել, բայց արդէն ընդհանուր սիրոյ և համակրութեան էր արժանացել։ Բժ. Զելիադինովը իր բժշկական հմտութեանը միացրել էր նաև վերին աստիճանի բարեխղճութիւն դէպի իր գործը և ճշդապահութիւն ու աշխատասիրութիւն։ Նրա օրով հիւանդանոցը իր իսկական բարձրութեան վրա էր կանգնած, այնտեղ ժողովուրդն իրական բժշկական օգնութիւն էր ստանում։ Բժշկի՝ գաւառում տարածված բարի հռչակի պատճառով ամեն օր հիւանդանոց էին դիմում 60—80 հիւանդներ, շատ անգամ ամենահեռաւոր անկիւններից, շատերը սայլերով, անկողինների մէջ ծածկված, թէ հայեր, թէ թուրքեր և թէ նոյն իսկ քրդեր։ Չը նայելով հիւանդների այդ ահագին թւին, բարեխիղճ բժիշկը մի զարմանալի համբերութեամբ ընդունում էր բոլորին, քննում ուշադրութեամբ, խորհուրդներ էր տալիս և իր ամեն մի ասածը մի քանի անգամ կրկնում, որ հիւանդի մտքում լաւ տպաւորվի։ Իւրաքանչիւր օր, առաւօտեան ժամի 8—9-ից սկսելով՝ շատ անգամ աշխատում էր մինչև երեկոյեան 3—4 ժամը։ Օրվայ մնացած ժամերում նա չէր զլանում նաև ծանր հիւանդներին տներում այցելել։ Նրա խնամքը միշտ տարածված է եղել նաև հայ գաղթականների վրա, որոնց առանձին սիրով բժշկում էր։

Տեղական երիտասարդութիւնը, գնահատելով այդ համեստ աշխատաւորի այնքան արդիւնաւէտ գործունէութիւնը, հրաժեշտի ճաշով երկու անգամ պատւեց նրան և կառքերով ճանապարհ գցեց մինչև Արաքս։ Շատ ցաւալի է, որ այդպիսի օգտակար, բարեխիղճ, եռանդուն մարդը խլվեց ժողովրդից, ոչ միայն այն պատճառով՝ որ ժողովուրդը զրկվեց, այլ և նրա համար, որ միմիայն այդպիսի բժիշկները կարող են խաւար մասսայի մէջ հաւատ զարթեցնել դէպի բժշկական գիտութիւնը և դրանով ահագին ծառայութիւն մատուցանել ժողովրդի առողջապահական գործին։

Ա. Ահարոնեան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Հեռագիրներով)

Գանձակ, փետրվարի 6-ին

Շնորհաւորում ենք «Մշակի» փայլուն գործունէութեան 25-ամեակը։ Ցանկանում ենք, որ յաւիտեան ծաղկեն նրա անմահ հիմնադրի գաղափարները։

Ռոստոմեանց, Յովսէփեանց, Գաբրիէլեանց։

Բագու, փետրվարի 5-ին

Շնորհաւորում ենք ամենօրեայ հրատարակութիւնը և 25-ամեակը այն «Մշակի», որ իր երկար գոյութեան ընթացքում կռւում էր խաւարի դէմ, տալով լոյս կոյրերին, և հոգեկան հանգստութիւն մեր աշուղներին և բանւորներին։

Խօջայեանց, Ղահրամանեանց, Սաֆարեանց, Տէր-Խաչատրեանց, Սարգսեանց, Մահտեսի Օհանեանց, Մելիք-Դադաեանց, Նարինեանց։

օձիքէն է բռնում, կամ զանոնք գովում, հռչակում է։ Իր նպատակը կրկնակի է,—շանտաժ և թերթին պրօպականտ։ Նա այս մամուլածապատ և երկսայրի միջոցներով ստիպում է շատերին, որ իրեն դրամ տան, ինչ ձևի տակ կուզէ թող լինի, շատերին ալ ստիպում է, որ իր թերթին բաժանորդագրվին։ Նա լրագրութեան ուղղութիւնը ծառայեցնում է միակ ու միակ նպատակի՝ հրապարակէն դրամ շորթելու, որպէս ասում են պօլսեցիները։ Ժողովրդի լաւ մտածող մասը կատարելապէս ըմբռնել է նրա թերթի ոգին։ Ամեն մարդ այսօր գիտէ որ «Բիւզանդիոնը» թէ կառավարութիւնը, թէ ազգը հաւասարապէս շահագործում է։ Նա մէկ կողմից ինքզինքը ցուցնում է կառավարութեան նպաստաւոր հրապարակագիր, միւս կողմից ջանք է թափում—գաւառներէն եկած տխուր լուրերը հրատարակելով—հաւատացնել պարզամիտներին, թէ ինքը ժողովրդի իսկական շահերը և տառապանքները բարձրաձայն է հռչակում։ Ստոյգն այս է, որ Բէշեան չափազանց գործնական միտք ունի։ Նա ճարտարօրէն գիտէ իր թերթի պարունակութիւնը հաշտեցնել պարագաներու հետ։ Նրա համար ժողովուրդը, ազգը, եկեղեցին մէկ մէկ առարկաներ են, որոնց վրա խօսելով, որոնց ներքին խնդիրները քրքրելով, պիտի կրնայ հասարակութեան ուշադրութիւնը լարել դէպի ինքը։ Պէտք է խոստովանել, որ իր քսան և աւելի տարիների խմբագրական կեանքը իրեն սովրեցուցած են այն ամենը, ինչ հարկաւոր է մամուլի միջոցաւ դրամ շահելու գաղափարին։ Բէշեան իր երկսայրի լեզուով աջողած է այս պահուս ազդեցութիւն ձեռք բերել և՛ ազգային պատրիարքարանի վրա։ Պատրիարքարանի ներքին պաշտօնեաները նրա հլու լրաբերները դարձել են. ամեն ինչ որ կանցնի, կը դառնայ պատրիարքարանի մէջ, Բիւզանդի ականջը կը հասնի նոյն օրն իսկ։ Օրմանեան պատրիարքը ինքն իսկ անոր զգալի ազդեցութիւնը կը կրէ։ Սկիզբներ ամեն լուր նա ուղղակի պատրիարքէն կառնէր։ Պատրիարքը նախ յօժարակամ ինքզինքը Բէշեանի տրամադրութեան տակ դրաւ, որպէս զի նա իր թերթով գովէ զինքը, հռչակէ և իր դիրքը ուժովցնէ. իսկ հիմա, եթէ ուզէ անգամ, չի վստահանար անոր ազդեցութիւնը արհամարհելու։ Այսպէս, ուրեմն, հաստատապէս կարելի է ասել, որ այսօրվան պատրիարքարանը «Բիւզանդիոնի» բարոյական ճնշումը կը կրէ գիտակցաբար և սրտով համակերպութեամբ։ Ժողովուրդը զգացած ըլլալով, թէ Բէշեան ինչ ամբարտաւանութեամբ ուզում է առաջ տանել իր գործը, սաստիկ զրգռվել է նրա դէմ, այնպէս որ, երբ վերջերս խօսք եղաւ, թէ «Մասիս» օրաթերթը, օրինաւոր գրողների օժանդակութեամբ պիտի մեծանայ և լաւ թերթի մը վերածվի, ժողովուրդը մեծ ուրախութեամբ ողջունեց այդ լուրը։

Բէշեանի գաղափարները կազմված են համաշխարհային միջնավայրի մը մէջ, ինչպէս է Պօլիսը։ Նրա սեփական փիլիսոփայութիւնն է՝ ամեն միջոց գործածել յաջողելու համար։ Հայ ժողովրդի վրա նա իր մասնաւոր հայեացքն ունի։ Նրա կարծիքով, հայերը բարոյական դաստիարակութեան պէտք չունեն. պէտք է ամեն մարդ իր հացը ձեռք բերելու համար ընէ և ապրէ, ինչպէս որ կրնայ։ Ամեն ազնիւ մտածում, ամեն իդէալ ցնորք են նրա համար։ Եւ այս է պատճառը, որ նա անխտիր ջախջախում է ինչ ազնիւ ձգտում որ կրնայ ծնիլ, ծաղկիլ ժողովրդի մէջ։

—

Վերջին ազմկալի լուրերուն գալով,—որոնցմով նա հրատարակեց, թէ Էջմիածնի մէջ գողութիւն է պատահել,—նրա նպատակն էր պարզապէս ժողովրդի հետաքրքրութիւնը գրգռել՝ թերթը ծախելու համար։ Սակայն, երբ տեղական թերթերը իր այս մտածումը երևան հանեցին, երբ նկատեց, որ ժողովրդի մէջ շատ գէշ տպաւորութիւն գործեց իր այդ ձգտումը, նա շտապեց կոտրածը շտկելու։ Իսկ իր երէկի թիւով նա կատաղի կերպով յարձակվում է «Մշակի» վրա։ Ամեն մարդ հարցնում է ինքնիրեն, թէ ինչ համարձակութիւն է այդ։ Պատմեմ ուրեմն, թէ ինչու է այդ անխնայ յարձակումը «Մշակի» և նրա հանգուցեալ հիմնադրի՝ Գրիգոր Արծրունու դէմ։

Արդէն Էջմիածնի վրա երևան բերած զրոյցներով նա կառավարութեան յատուկ ուշադրութիւնը սրել էր։ Երբ անցեալներ թերթի քաղաքական լուրերի բաժնին մէջ նա գրում էր թէ. «Պարիզում Զօլայի դէմ եղած ցոյցերի հետևանքով ցուցարարները կոխոտեցին ծանօթ մահմեդականացած երեսփոխանի փաթթոցը, որը այդ միջոցում նամազ էր անում..», այս տողերը ժուռնալ են անում ոստիկանութեան, որ իսկոյն Բէշեանը հարցաքննութեան է ենթարկում, սպառնալով նրա թերթը խափանել։ Բէշեան իրար է անցնում. ինչ ընէ ինքզինքը արդար ցուցնելու համար։ Նա իսկոյն դիմում է իր հին զէնքերին։ Ասում են, թէ ինքը իր թերթին ամբողջ տարվայ կօլլէքսիօնը բերելով ապացուցանում է, թէ իր թերթը հիմնված է պարզապէս կառավարութեան շահերի պաշտպանութեանը համար, թէ ինքը անխնայ հալածել է և կը հալածէ խռովարարները և այլն և այլն։ Եւ մարդիկ մէջը ձգելով խաղաղեցնում է ոստիկանութեան միտքը։ Բայց այդ բաւ չէր։ Ոստիկանութիւնը շօշափելի ապացոյց էր պահանջում։ Եւ ահա Բէշեան, առիթ բռնելով Էջմիածնի յիշած գողութիւնը և ինքզինքը մշակեանէ մը խաբված ձևացնելով, երէկի «Բիւզանդիոնի» մէջ յարձակվում է «Մշակի» դէմ, ամենևին այլ կերպարանք և այլ գոյն տալով այն խնդրին՝ որին իբր թէ ախոյեան կանգնած է։ Նրա այդ յօդուածի ոգին է և նպատակն է ցուցնել կառավարութեան, թէ ինքը կը հալածվի Կովկասի մէջ, թէ կարգ մը անհերոյթ մարդիկ իր ետևէն ինկած են, վասն զի ինքը կառավարութեան շահերին պաշտպանն է։ Նա այս յօդուածով մեծ բաւարարութիւն է տալիս գրաքննութեան և ոստիկանութեան, որպէս զի մոռացնել տայ իր գործած պատահական սխալը։ Ասկէ զատ, հիմա որ ասում են թէ Վանի և Կիլիկիոյ կողմեր նորէն խռովութիւն ու ջարդ է պատահել, Բէշեանը պէտք է տեսնում դարձեալ հրապարակը շահագործելու, յարձակողականներ գրելով կարծեցեալ խռովարարների դէմ։

Երբեք հայ լրագրութիւնը չէ արտադրել խաչագողութեան այսքան կենդանի մի տիպար։ Անմահն Րաֆֆի հայոց ժողովրդի խաւերի մէջ սպրդած խաչագողների յիշատակարանը գրեց։ Ո՞վ մեզի վէպի կամ պատմութեան ձևի տակ պիտի կտակէ խաչագող—հրապարակագրի, և աւելի շահագործողի այս caractéristique տիպը՝ որ կոչվում է Բիւզանդ Բէշեան։

Սուրէն

(Պօստով)

Բանանց գիւղ, փետրվ. 1-ին

«Մշակ» կաղէթ: Շնորհաւոր ըլի քու բաժին նոր տարին: Սաղ-սալամաթ 25 տարի քամակ արիր. Աստուած տայ, որ չատ բոհէնց 25-եր քամակ անես. Աստուած տայ, որ օրէս ետը դու էլ աջալամա չը տաս. ամէն օր հարերղա իրար ետևից դուրս պրծնես քու բնից ու ղըզլ-ղուշի պէս թռչես դէպի աշխարհիս բոլոր քինջ ու պուճախները ու չար փորձանքի ըռեխ չընկնես: Աստուած ըղորմի քու անմահ հիմնադրի պայծառ հոգուն: Աստուած տայ քեզ գրող ղալամին խէրբարաքեաթ, դարդի դարման «Մշակ» կաղէթ. Աստուած տայ քեզ միշտ ույժ—զօրութիւն, մուբաղ եթրան «Մշակ» կաղէթ:

Երուանդ քահանայ Տէր-Միքայէլեանց, Սահակ Տէր-Աւետիքեան, Յովհաննէս Տէր-Մովսէսեանց, Յովհաննէս Յովհաննէսեանց, Վաղգէն Տէր-Աւետիքեանց, Տիգրան Եպիսկոպոսեանց, գիւղական ուսուցիչ Յովսէփ Տէր-Յովսէփեանց, Գրիգոր Մանուչակեանց, Սարգիս Բէգլարեանց, Սողոմոն Զափուռեանց, Սիմէօն Գրիգորեանց, Յակոբ Տէր-Յակոբեանց, Արշակ Բէկնազարեանց, Աւետիք Մահտեսի Պետրոսեանց, Միքայէլ Զափուռեանց:

Գանձակ, յունվարի 31-ին

Անմահ Գրիգոր Արծրունին,—որին պատկանում է «հայրենիքի մեծ զաւակի» տիտղոսը կրելու պատիւը,—քառորդ դար առաջ, մաքառելով թանձր խաւարի թագաւորութեան դէմ իր փայփայած «Մշակով»,—այսօր եթէ կենդանի լինէր, կը հրճվէր տեսնելով այն անսահման բերկրանքը, որով լցված են իր չ կօլան ունցած անթիւ երկրպագուների և աշակերտների սրտերը, թանգագին «Մշակի» 25 տարվայ ընթացքում տարած փայլուն յաղթութիւնների համար: Անկեղծ սրտից շնորհաւորելով մեծ հրապարակախօսի հիմնած յարգելի օրգանի բարգաւաճմանը նուիրված ազնիւ և անխոնջ աշխատակիցներին՝ նրա 25-ամեակի և ամենօրեայ դառնալու առիթով, ցանկանում ենք նրանց՝ այդ անվեհեր, հաստատակամ զինուորներին՝ շրջապատվել անմահ հիմնադրի դաւանանքներին հետևող զինակիցներով և ընդմիշտ բարձր պահել իրանց ժառանգած «Մշակի» վսեմ դրօշակը, դէպի որը յառած են անթիւ աչքեր՝ յագեցնելու իրանց մաքի ծարաւը:

Արամ Տէր-Յովսէփեանց, Մագդաղ Նաբաթեանց, օր. Տ. Գիւլնազարեանց, օր. Տէր-Աղաբեանց, Գէորգ Տէր-Յարութիւնեանց, օր. Շուշանիկ Տէր-Յովսէփեանց, օր. Թէմուրեանց, օր. Համասփիւռ, օր. Աթայեանց, օր. Խօջայեանց:

Բագու, յունվարի 26-ին

Թէև ծանր օրերը արգելք եղան արդիւնաւոր «Մշակի» 25-ամեակը տօնելու, սակայն նրա ամենօրեայ դառնալը այս օրերում պէտք համարել աւելի մեծ և հասարակական ուրախութիւն, քանի որ դա մեր արդի կեանքի անմիջական պահանջն է: Սիրելի է «Մշակը» մանաւանդ իր անվախ, քննադատող ուղղութեան համար: Կեցցէ կրիտիկան, որ երևան է հանում մեր հասարակական ազգայնոս ախտերը, կեցցէ կրիտիկան, որ չը գիտէ խնայել այն բոլորին, որոնք առաջադիմութեան և ճշմարտութեան թշնամի են: Շնորհաւորելով հանդերձ՝ մաղթում եմ, որ «Մշակը» ննդվի պայծառ և մաքուր մտքերով, առաջնորդվի ազնիւ պրինցիպներով և համրամարդկային բարձր իդէալներով, և թող նրա գլխին միշտ ծածանի սրբազան-գաղափարական պատերազմում ձեռք բերված այն մեծագին դրօշակը, որին այնքան երկար տարիներ կրեց Գրիգոր Արծրունի— այս մեծ և ազնիւ մարդը, հզօր և անընկճելի գրական զօրավարը:

Դերասան՝ Արշակ Յարութիւնեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, յունվարի 27-ին

«Մշակի» 9-րդ համարի լուրերի բաժնում տըպված էր մի գաղթական հայ քահանայի թաղման մասին լուր, որը կարդացողի վրա ճիշդ որ տխուր տպաւորութիւն է անում: Ճշմարտութիւնը երևան հանելու համար, խնդրում եմ մի անկիւն շնորհէք այս բացատրութեան:

Յունվարի 23-ին Թանդոյեան եկեղեցու գաւթում վախճանվեց մի գաղթական հայ քահանայ: Ինչպէս լրատուն գրում է՝ «Վեհափառը կարգադրում է հոգալ ամեն ինչ և կատարել թաղումը:» Նորին Վեհափառութեան կարգադրութիւնը կատարելու համար՝ պարտաւոր էի՝ որոնել միջոց, քանի որ հոգևորականութիւնը յատուկ գումար չունի այսպիսի դէպքերի համար, և նրա միջոցը միմիայն ժողովուրդն է: Նախ՝ քահանաները առհասարակ քահանայի թաղման բոլոր պատշաճաւոր կարգը պարտաւոր են կատարել և մինչև օրս էլ կատարում են ձրի, ուստի այս դէպքում թաղող քահանաների վճարի մասին ամենևին հարց չէ էլ կարող լինել, և լրատուն իզուր է ասում՝ «երևի այդ զանազան ծախսերից մէկն էլ թաղող քահանաների վճարը կը լինի...»: Իսկ ինչ վերաբերում է Թիֆլիսի վաճառականներից մէկին, այն է Ծղալոբ Ղորղանեանցին դիմելուն, դրա պատճառը հետևեալն է: Այդ պարոնը ինքը պաշտօնապէս յայտնել է, որ այսպիսի դէպքերում յանձն է առնում հոգալ մեռած գաղթականների և այլ խեղճերի թաղման ծախսի մի մասը, և այսպիսի դիմումներ իմ կողմից եղել են մի քանի անգամ և նա ամենայն սիրով օգնել է: Ես կարող էի դիմել նրանից աւելի հարուստ պարոններին, բայց այդ չարի և ես վստահութեամբ դիմեցի միայն պ. Ծ. Ղորղանեանին, քանի որ ինքն է պատրաստակամութիւն յայտնել վաղուց ի վեր: Լրատուն գրում է. «Մեր տէրտէրները, փոխանակ իրանց ընկերակից քահանային գէթ ի պատիւ գաղթականների, իրանց հաշւով և ջանքով թաղելու, չեն ամաչում դիմել ուրիշ մարդկանց և զանազան ծախսերի համար փող խնդրել»: Դրան կը պատասխանեմ. քահանաներն իրանց կողմից ջանք չեն խնայում օգնելու այդպիսի թշուառներին, բայց ի նկատի ունենալով նրանց սուղ միջոցները՝ մինչ անարդարութիւն է մասնակից անելու դրան և՝ աշխարհականներին՝ փոքր ինչ շուք տալու պանդուխտ քահանայի թաղմանը «գէթ ի մխիթարութիւն և ի պատիւ գաղթականների», երբ մանաւանդ քահանաների համեստ տուրքը չէ կարողանում ծածկել ամենաանհրաժեշտ պէտքերը: Վերջացնում եմ խօսքս աւետարանի հետևեալ բառերով. «կապեն զբեռինս ծանունս և դնեն ի վերայ ուսոց մարդկան և ինքեանք մատամբ շարժել ոչ կամին»:

Գործակալ՝ Ղևոնդ ա. քահ. Խարազեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասեան կառավարչապետ իշխան Գօլիցին այսօր ճանապարհ է ընկնում Պետերբուրգ: Իշխանին ուղեկցում է կառավարչապետի դիւանատան դիրեկտոր Միցկևիչ:

—

Զենք կարող մեր խորին ցաւը չը յայտնել, որ Վիէննայի «Հանդէս Ամսօրեայի» պէս լուրջ գրական ամսագիրը, խօսելով Էմիլ Զօլայի դատի մասին, չէ կարողանում կանգնել իր կոչման բարձրութեան վրա և կանխակալ ու անարդար կարծիք է յայտնում հռչակաւոր վիպասանի մասին: Անուանելով Զօլային «տղամթմթաւ գրագէտ», որ ապարէզ եղած է «մատնիչ մը» ազատելու, ամսագիրը, չը սպասելով դատի ելքին, արձագանք է տալիս այն ստոր գրպարտութիւններին, որոնցով այնքան փայլում է այսօր Պարիզի փողոցային մամուլը: Վիէննայի ամսագրի կարծիքով՝ «Դրէյֆուս և Զօլա գեղեցիկ զոյգի» սկսած արշաւանքը արդիւնք է լոկ հրէական clique-ի: Միթէ ամսագիրը չը նկատեց, որ Եւրոպայի գրական և գիտնական համարեա ամբողջ աշխարհը համակրութեամբ ողջունեց Զօլայի սկսած պայքարը: Եւ ինչ կարիք կայ մի գրական ամսագրի համար այդքան կրքով վերաբերվել մի գործի, որի դատը դեռ չէ վերջացած:

—

Մեր ընթերցողներին յայտնի է, որ Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեանը զբաղեցնող խընդիրներից մէկն էլ փողոցները սալայատակելու և մաքրելու խնդիրն է: Դումայի փետրվարի 4-ի նիստում սկսվեց այդ խնդրի քննութիւնը, որ պէտք է շարունակվի հետևեալ նիստում: Նախկին քաղաքագլուխ իշխան Ն. Արգութինսկի, քննութեան ենթարկելով քաղաքային ուպրավայի մշակած ծրագիրը, գտաւ այդ ծրագիրը անիրագործելի: Ուպրավան ցանկանում է փողոցները մաքրելու, ջրելու և սալայատակները կարկատելու ամբողջ հոգսը գցել տանտէրերի վրա, իսկ իշխան Արգութինսկի ապացուցանում էր, որ այդ կարելի է իրագործել միայն այն ժամանակ, երբ Թիֆլիս քաղաքը կունենայ կատարելագործված սալայատակներ քաղաքի բոլոր մասերում:

—

Արտասահմանեան լրագիրները հաղորդում են մի լուր, որ իբր թէ Դիւբուա անունով մի պարոն գտել է ֆիլօկսերայի դէմ առանձին տեսակ բակտերիա, որ սպանում է ֆիլօկսերայի միջատին: Ֆրանսիական կառավարութիւնը նշանակել է գիւտ անողին 300,000 ֆրանկ պարգև: Եթէ այդ լուրը ճշդվի՝ մեր երկրի այգեգործութիւնը կարող է ազատ զարգանալ և ոտքի կանգնել այն անկումից, որ պատճառեց նրան ֆիլօկսերան:

—

Ինչպէս յայտնի է, անցեալ տարի Սիբիրում մտցրվեց Ալէքսանդր II-ի դատաստանական ռէֆորմը: Սակայն, դատաստանական գործիչների պակասութեան պատճառով շատ տեղերում կառավարութիւնը ստիպվեց արդարադատութեան գործը թողնել նախկին, անդը-ռէֆորմեան դատաստանական գործիչներին: Որպէս զի հնարաւոր լինի ունենալ կրթված իրաւագէտներ, այն էլ տեղացիներից, կարգադրված է բանալ Տոմսկի համալսարանում, այս ուսումնական տարվայ ընթացքում, իրաւագիտական ֆակուլտէտ, որը մինչև այժմ չը կար:

—

ԻԳԴԻՐԻՑ մեզ գրում են. «Երկու օր առաջ Իգդիրից 3 վերստ հեռու գտնվող Ալիղամարլու հայ գիւղում մի սարսափելի եղեռնագործութիւն տեղի ունեցաւ. անյայտ չարագործները գիշեր ժամանակ կոտորեցին մի ամբողջ ընտանիք. սպանված են մի մարդ, իր կինը և 6—7 տարեկան փոքրիկ աղջիկը. խնայված է միայն օրօրոցում կապված փոքրիկ մանուկը: Կնոջը սպանել են խէնչալի հարուածներով, իսկ մարդուն և փոքրիկ աղջկան խեղդամահ են արել: Զարհուրելի ոճրագործութիւնը հաւանականաբար կողոպտելու նպատակով չէ եղել, քանի որ, ինչպէս ասում են, զոհված ընտանիքը աղքատ է եղել և վերջապէս սովորական գողութիւնները գիւղերում երբեք զուգընթաց չեն լինում այդպիսի դըժոխային ոճիրների և մանաւանդ անմեղ երեխայի սպանութեան հետ: Դատաստանական քննութիւն է սկսված»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Պօլսից մեզ գրում են. «Սուլթանին ներկայացրած զեկոյցի մէջ ռէֆօրմներու գործադրութեան մասին բնաւ խօսք չը կայ. ոչ Օրմանեան պատրիարքը և ոչ իր վարչութիւնը քաջութիւն ունեն օսմանեան կառավարութեան խոստացած բարենորոգումները յիշեցնելու: Ամենէն կենսական խնդիրը տուրքերու և տասանորդի խնդիրն է. գաւառներու մէջ տեղական իշխանութիւնները կը շարունակեն խստութեամբ հաւաքել տուրքերը, իսկ տասանորդի տուրքը կը մնայ իր հին կործանարար ձևին մէջ: Օրմանեան պատրիարքը և իր խորհրդականները, Յարութիւն փաշա Տատեան, Ստեփան փաշա Ասլանեան, չափազանց զգուշաւոր, կարելի է ըսել, կասկածոտ-երկիւղալի քաղաքականութեան մը կը հետևին. անոնք կը վախնան, որ մի գուցէ որ և է դէմարշ ընեն, որ անհաճոյ ըլլայ կառավարութեան և մանաւորապէս պալատին: Շատ բաներ կը խնդրեն, ամեն բանի համար դիմում կընեն, բայց թողելով կառավարութեան բարեհաճակամութեան: Շատ խընդիրներ կան, որ երկրին օրէնքով կրնան պահանջել և այս բանը որ և է անհաճոյ հետևանք չունենար, բայց ամենևին քաջութիւն չունին պահանջելու: Օրմանեան անձնապէս կը խորհի, թէ պէտք է ժամանակ անցնի, որպէս զի մեղմանայ թիւրք կառավարութեան խէթ տրամադրութիւնը դէպի հայերը:»

ՍՈՎԸ

(«Oeuvre d'Orient»)

Տխուր լուրեր են մեզ հասնում ամեն պօստով օսմանեան կայսրութեան հեռաւոր գաւառներից, մանաւանդ Վանից, Մուշից, Բիթլիսից: Սովը, զարհուրելի սովը, հնձում է այս բոլէխս քրիստոնեայ ժողովուրդը: Թշուառ սովեալները հազարներով թողնում են իրանց գիւղերը, որտեղ այլ ևս ոչ ցորեն կայ, ոչ գարի, ոչ տաւար, և անվերջ խմբերով գնում են քաղաքները՝ մուրալու մի կտոր հաց, որպէս զի չը մեռնեն քաղցածութիւնից: Նրանք՝ նուաղած և զալկացած՝ դիմում են միսիօնարներին, որոնք այլ ևս ոչինչ չունեն նրանց տալու և դիմում են մեզ, աղերսելով օգնել իրանց:

Կարդացէք նրանց նամակները. այսօր այլ ևս խնդիրը նրա մէջ չէ, որ փրկենք բոլոր այդ թըշուառներին, որոնց հնձում է սովը, այլ բաժանենք նրանց դասակարգերի, որպէս զի կարելի լինի օգնել միայն ամենաթշուառներին: Եւ միթէ երբեք չը պէտք է վերջանան այս սարսափելի մահարձանները: Միթէ պէտք է մեր յանցաւոր անտարբերութեամբ, կամ եսասիրութեամբ թողնենք, որ սովից մեռնեն այն հազարաւոր քրիստոնեաները, որոնց խնայել է երկաթը: Միթէ չէք լսում մարտիրոս ազգի աղաղակը, քաղցած որբերի և այրիների աղեխարշ հեծկլտանքը. նրանք մի կտոր հաց են խնդրում սովամահ չը լինելու համար:

«Քրիստոնեաներ, ֆրանսիացիներ. գթութիւն ձեր եղբայրների համար, որոնք մեռնում են քաղցածութիւնից: Charitas operit multitudinem peccatorum!

Ֆ. Շարմըտան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Polit. Corresp.» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը հաստատում է այն լուրը, թէ սուլթանը դիմեց յունաց Գէորգ թագաւորին՝ խնդրելով նըրան նպաստել դադարեցնելու յօգուտ արքայորդու թեկնածութեան շարունակվող ագիտացիան: Սուլթանը պատասխան ստացաւ Աթէնքից, թէ թագաւորը չէ պաշտպանում այդ թեկնածութիւնը, բայց մի և նոյն ժամանակ նա չէ կարող իր ազդեցութիւնը գործ դնել դրա դէմ: Այդ լուրին վերոյիշեալ լրագիրը աւելացնում է, որ Կ. Պօլսից ստացված վերջին հեռագիրների համեմատ, ռուսաց կառավարութիւնը իբր թէ արդէն յետ է առել պրինց Գէօրգի թեկնածութիւնը և խընդրել է սուլթանին առաջարկել իր օտարահպատակ թեկնածուին:

—Սօֆիայից արտասահմանեան լրագիրներին հաղորդում են, որ իշխան Ֆէրդինանդը դիտաւորութիւն ունի Պետերբուրգից վերադառնալու ժամանակ այցելել Վիէննա:

—Կ. Պօլսից հեռագրում են եւրօպական լրագիրներին. «Յունվարի 26-ին ռուսաց դեսպան Զինովիէվ նոր ունկնդրութեան ընդունվեց սուլթանի մօտ: Սակայն այս անգամ խօսակցութիւնը բացառապէս պատերազմական տուգանքի մասին էր: Դեռ շատ առաջ, Ռուսաստանը պահանջում էր 540,000 ֆունտ վարձատրութիւն թիւրքաց գերիներին Ռուսաստանում պահելու համար. այժմ խոստում է եղել կատարել այդ պահանջը: Սուլթանը խոստացաւ վճարել Ռուսաստանին 750,000 թիւրքական լիրա՝ յունական պատերազմական տուգանքից»:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սուլթանի սիրելի Իզէտ բէյի կալանաւորման առիթով «Daily News» լրագրի Կ. Պօլսի թըղթակիցը պատմում է. «Իզէտ-բէյն մի որդի ունի, Աբդուրահման Սալի անունով, որը ուսում է առել Պարիզի պօլիտեխնիկումի մէջ և մեծ սէր ունի դէպի իր մասնագիտութիւնը: Պարիզից Կ. Պօլիս վերադառնալով, Աբդուրահմանը սուլթանի հրամանով պաշտօն ստացաւ մինիստրութեան մէջ, բայց այդ պաշտօնից գոհ չէր երիտասարդը և մի քանի անգամ դիմեց խնդիրքով, որպէս զի թոյլ տան իրան վերադառնալ Պարիզ, իր սիրած մասնագիտութեան մէջ կատարելագործվելու համար: Բայց սուլթանը չէր թոյլ տալիս նրան Պարիզ գնալ. այն ժամանակ երիտասարդը ծածուկ փախաւ արտասահման՝ իր հետ տանելով իր հօր ամբողջ հարստութիւնը՝ ապահով տեղ պահելու համար: Իզէտ բէյի հակառակորդները օգուտ քաղեցին դրանից, և յայտարարելով նրան երիտասարդ թիւրքերի կուսակցութեան ենթադըներին մասնակից՝ կարողացան վնասել և նրա հօրը: Իզէտը կալանաւորվեց, բայց կալանաւորման իսկական պատճառն այն էր, որ Իզէտ-բէյն պաշտպանում էր պրինց Գէօրգի թեկնածութիւնը և այդ թեկնածութեան հակառակորդները հաւատացրին սուլթանին, թէ Իզէտ կաշառված է յոյներից: Ասում են, որ չէյխ Աբդուլ-Հուդան դաւաճան անուանեց Իզէտին և ասեց սուլթանին, թէ Իզէտը ամենքին խաբում էր և ոչ միայն իր հայրենիքը մատնեց, այլ և փադիշահին»:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԷՄԻԼ ԶՕԼԱՅԻ ԴԱՏԸ

ՊԱՐԻԶ, 5 փետրվարի: Դատարանի շէնութեան շուրջը և կօրիդօրներում հանգստութիւն է տիրում: Զօլան եկաւ $11^1/_2$ ժամին: Ոչինչ ցոյցեր չը կային: Նիստը բացված է 12 ժամ 15 րոպէին: Դահլիճը լի է: Նախագահը մերժում է պաշտպանի պահանջը այն բանի մասին, որպէս զի դատաստանական մի պաշտօնեայ կրկին գնայ տիկին Բուլանսիի մօտ և հարցափորձի ենթարկի նրան Էստէրհազիի ուրիշ նամակների վերաբերմամբ: Պաշտպանները յայտնում են, թէ հրաժարվում են հարցափորձի ենթարկել այն օֆիցէրներին, որոնք զինուորական դատարանի անդամներ էին Էստէրհազիի դատի ժամանակ, և կոպական կերպով սնդում են, թէ ցանկանում են լսել Բիյիօի ցուցմունքները: Նախագահը իր եզրակացութիւններն է անում: Կանչում են Պէլիէ գեներալին: Նա բացատրութիւններ է տալիս բօրդերօի ֆակսիմիլէի մասին և ասում է, որ պաշտպանները բնագրի վրա աշխատող բոլոր էկսպէրտներին հեռացրին, և վստահութիւն ցոյց տուեցին դէպի սիրող-էկսպէրտները: Պէլիէ աւելացնում է. «Խիստ շատ է խօսվել բօրդերօի ձեռագրի մասին և ոչ մի խօսք նրա բովանդակութեան մասին:» Պէլիէ քննում է բօրդերօի բովանդակութիւնը և ասում է. «Զինուորական մինիստրութեան մէջ ծառայող արտիլէրիական օֆիցէրը միայն կարող էր իմանալ բօրդերօի մէջ յիշված փաստերը, և տեխնիկական բառեր գործածել: Հետևակ զօրքի օֆիցէրը չէր կարող այդ բօրդերօն գրել:» Պէլիէ վերջում ասում է. «Իսկ այժմ —ինչ մնաց այդ բոլորից: Ոչինչ... Այն ինչ, օֆիցէրներին մեղադրում էին այն բանում, որ նրանք ստացած հրամանի համաձայն արդարացրին յանցաւորին: Ես բիւրեղեայ հոգի չունեմ, բայց զինուորի հոգի, որ վրդովվում է մեր գլխին թափվող այդ բոլոր վիրաւորանքների դէմ: Ես ասում եմ, որ յանցանք է՝ խլել զօրքից նրա վստահութիւնը դէպի իր հրամանատարները, որովհետև, եթէ հրամանատարները այլ ևս չը վայելեն իրանց զինուորների վստահութիւնը, ինչ կարող են անել այդ հրամանատարները վտանգի օրը, որը, շատ կարելի է, աւելի մօտ է, քան թէ կարծում են: (Յուզմունք): Շատ կարելի է, դա չափազանցութիւն է երևում... Այն ժամանակ, պարոններ երդուեալներ, ձեր որդիքը կը տարվեն սպանդանոց: (Երկարատև շարժում): Այն ժամանակ պ. Զօլան մի նոր յաղթութիւն կը տանի, նոր աւերմունքներ կը գործի և իր յաղթութիւնները կը ներկայացնի Եւրօպային, որից Ֆրանսիան ջնջված կը լինի: (Երկարատև շարժում. սաստիկ յուզմունք): Մենք երջանիկ կը լինէինք, եթէ Դրէյֆուս արդարացրված լինէր. դա ցոյց կը տար, որ զօրքի մէջ դաւաճան չը կար, որի համար մենք սգի զգեստ ենք կրում:»

(Մեծ ծափահարութիւններ): Նախագահը չէ թոյլ տալիս Լաբորիին պատասխանել Պէլիէին: Լաբորի ներկայացնում է իր եզրակացութիւնները, ասելով երդուեալներին, բողոքում է պայմանների լրատուութիւնները ճնշելու դէմ: Գատավարութեան ... Պէլիէին, Լաբորի խօսում է ... հայեացքների մասին: Նախագահը առաջարկում է նրան կանգ առնել: Լաբորի պատասխանում է, թէ վիճաբանութիւնները, եթէ այդ կը պահանջվի, կարող են չարունակվել վեց ամիս, մինչև որ գործը կը պարզվի: Դատարանը մերժեց այդ եզրակացութիւնը: Լաբորիի պահանջով, ուղարկում են կանչելու Պիկարին: Այդ ժամանակ Շէրէր-Կէստնէր մատնացոյց է անում Տէյսոնիէրի ցուցմունքի անճշտութիւնների վրայ:

ՊԱՐԻԶ, 5 փետրվարի: Շէրէր Կէստնէր ասում է, թէ ինքն չէր կարող խօսել Տէյսոնիէրի հետ Էստէրհազիի մասին, որովհետև իրանից տեղեկութիւն ... Պէլիէին՝ չը գիտէր Էստէրհազիի անունը: Լաբորի պախարակում է Տէյսոնիէրին այն բանի համար, որ նա «Matin» լրագրում գրեց յօդուած ... դէմ: Տէյսոնիէր իրան ... պատասխանում է, թէ ոչ Շէրէր-Կէստնէր չէին պահանջում ... որ ինքն փոխէ իր զեկուցումը: ... Տէյսոնիէրի յօդուածի դէմ, ... է իրան ստախօսութեան մէջ: ... հաւատացնում է, որ գլխաւոր շտաբը, ... օգնութեամբ, մի քանի անհամեմատ ... գործել՝ Պիկարի գործողութիւնները ... նպատակով: Ցայտարարվեց ... վերսկսվելուց յետոյ, կըր... Պէլիէ: Լաբորի յայտնում է, թէ ... չեն հետացրել երդուեալ էկսպերտները ... այդ էկսպերտները հրաժարուել են ... Լաբորի պախարակում է Պէլիէին այն բանի համար, որ նա առանց էկսպերտների, թէ շուտով պատերազմ կը լինի: «Մենք, —ասում Լաբորի,—չենք հաւատում պատերազմին և չենք վախենում նրանից այդպիսի ... (Ծափահարութիւններ): Բայց եթէ ... լինէինք, որ օֆիցէրները ար... մեր զինուորներին...» (Նախագահը նրան ընդմիջում է): Պէլիէ յայտնում է, որ այն փակափելէն, որը ամենից շատ ... օրին, հրատարակված էր «Matin» լրագրում, որը երեք ցուցմունքներ տը... ներկայ եղողների ծիծաղի ժամանակ, ... երդուեալ էկսպերտները ոչինչով ... Մէյէր պահանջում է, որ Պէլիէ ցոյց տայ իրան բորդերօի բնագրից ... կարողը, և խոստանում է էկսպերտիզա կատարել ամենայն բարեխղճութեամբ: Պէլիէ պատասխանում է, որ այդ բանը անհնարին է, որովհետև գործը քննվում էր դռնփակ: Լաբորի ավելում է. «Եթէ բոլորը միասին ցանկանային, մենք շուտով համաձայնութիւն կը կայացնէինք և այստեղից բոլորս ... կը դուրս գայինք: Եթէ ամենքը տեսնէին բորդերօ, գործը ինքն իրան կը դադարէր» (Բացականչութիւններ): Պէլիէ հրաժարվում է վիճել ձեռագրերի էկսպերտիզայի մասին, ... չը համարելով այդ բանում: Ինքն միայն կարող է ասել, որ էկսպերտների ... դատարանը, թէ Էստէրհազին չէ գրել բորդերօ: Կասսը, որ էկսպերտ էր Էստէրհազիի դատում, պատասխանում է Մէյէրին: Էկսպերտ Կասսը յայտնում է, որ չը նայելով իր տուած յարգանքին դէպի Ecole des chartes-ի դիրեկտորը, ինքն պարտաւոր է ասելու, որ ձեռագրերի էկսպերտիզայի գործում նա նոյնքան է հասկանում, որքան առաջին պատահած փողոցային տղան: Կասր ավելացնում է. «Մենք բորդերօի բնագրի էկսպերտիզան արեցինք և մեր եզրակացութիւններն արինք գործի ... գիտակցութեամբ»: Լաբորի զգացմունք է յայտնում այն բանի առիթով, թէ չեն ցանկանում դատարանին ներկայացնել բորդէրօի բնագիրը, և հարցնում է, թէ արդեօք մի և նոյն բորդերօն չէին քննում 1894 և 1897 թւերին: Կասր դրական պատասխան է տալիս: Ժընևի համալսարանի պրոֆէսոր Մօրիօ հաւատացնում է, որ բորդէրօ Էստէրհազին է գրել: Մօրիօ կամենում է էկսպէրտիզա կատարել սև տախտակի վրա, բայց նախագահը այդ չէ թոյլ տալիս: Մօրիօ ապա սկսում է երկար ճառախօսութիւն տառերի գծագրելու եղանակի մասին, շարունակելով իր բերանացի բացատրութիւնը անհամբեր հասարակութեան առաջ: Նրա ցուցմունքների նպատակն է ապացուցանել, թէ բորդերօի հեղինակը Էստէրհազին է: Մօրիօ վերջըն ասում է. «Ջը գիտեմ, կա՞յ արդեօք բորդերօի բնագիրը, բայց «Matin» լրագրում տպված [illegible] միայն Էստէրհազին կարող էր գրել բորդերօ:» Նիստը փակվեց առանց դէպքերի:

—

ԼՕՆԴՕՆ, 5 փետրվարի: Համայնքների ժողով: Ասկվիտ և Հարկօրտ խիստ կերպով քննադատում են հնդկական սահմանագծային քաղաքականութիւնը: Կերզօն պաշտպանում է կառավարութիւնը: «Չիտրալի գրաւումը,—ասաց նա,—ցանկալի է շատ պատճառներով: Ամենափոքր անվստահութիւն անգամ չը յայտնելով Ռուսաստանի անուղղամտութեան վերաբերմամբ, Անգլիան կարծում է, որ հանգամանքները շատ զօրեղ կարող են լինել Ռուսաստանի համար: Երկու դէպքում ռուսաց ագէնտները անցան անգլիական ազդեցութեան շրջանից և դաշնագիր կապեցին բրիտանական հովանաւորութեան տակ գտնվող պաշտպանվող հետ: Ռուսաստանի չիտակութիւնը չարգելեց նրան գաղտնի դեսպանութիւն ուղարկել Քաբուլ և չարգելեց նրան գաղտնի դաշնագիր կապել: Ինչքան էլ բարեխղճաբար ցանկանար Ռուսաստանը կապված դաշնագրերը յարգել, դա նրա համար անհնարին կը լինէր, եթէ անգլիացիների կողմից սահմանի վրա գոյութիւն ունենային պակասութիւններ: Ռուսաստանը այժմ գտնվում է Աւգանիստանի սահմանի վրա, որը Անգլիան պարտաւորված է պաշտպանել: Կառավարութիւնը այդ պատճառով պէտք է տիրապետէ սահմանի վրա գտնվող հաղորդակցութեան ճանապարհների վրա: Անգլիան դիտաւորութիւն ունի բարեկամաբար հսկել սահմանի վրա գտնվող ցեղերի վրա և յոյս ունի, որ նրանք սիրով կը կրեն անգլիական հսկողութեան և կը կանգնեն անգլիական պաշտպանութեան առաջաւոր շարքերում:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 6 փետրվարի: Բարձրագոյն ուկազ. կոմս Կասսինիին հրամայված է լինել արտակարգ դեսպան Միացեալ-Նահանգներում:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

—

ԲԱԹՈՒՄ. Յ. Շաւարշ. Ձեր յիշած խմբագրութիւնը մեզ չէ հասցրել 6 րուբլի 50 կոպէկ, թէև ձեր նամակը յանձնված է: Ձեր անունից վճարել են մեր խմբագրութեանը 3 րուբլի և այդ փողով «Մշակ ուղարկվում է ձեզ փետրվարի մէկից, միայն երեք ամիս ժամանակով:

ՑԱԳԵՐԻ. Կ. Գ. Մնացած 4 ր. կը մացնենք որ և է նուիրողի հաշուին:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.

Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՌՈՒԴԵՆԿՕ—$10^1/_2$—$11^1/_2$ ժ. կանանց և երեխայոց հ., ծաղկի պատուաստումն:

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—$11^1/_2$—12 ժ. կանանց հիւանդ.

Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—$1^1/_2$—$2^1/_2$ ժ. ներքին, և միզասեռական հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—5—6 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Բ. Ա. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—6—$6^1/_2$ ժ.

Ա. Ն. ՇԻԱԿՕՎՍԻ—6—7 ժ. նեարդային (էլեկտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.

Տ. Ի. ՌՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն:

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

73—150 Բժշկապետ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԲԺԻՇԿ ՍԵԴՐԱԿ ԵՂԻԱՑԵԱՆ

որ բնակվում է ԲԵՐԼԻՆՈՒՄ

ընդունում է Կովկասից եկած հիւանդներ, և պատրաստ է օտարերկրացի հիւանդներին աջակցել մասնագէտներին դիմելու համար: Հասցէն. Charlottenburg, Kant. strasse, 65: 2—10

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ՖՐԱՆՑԻՈՒՍ

Մասնագէտ կոկորդային, քթային և ականջային հիւանդութիւնների.

Ընդունում է 5—7 ժամը երեկոյեան, Վելիամինովսկայա փողոց, տուն № 4, Դումայի հանդէպ:

(№ 142) 14—20

Տեղափոխվելով Բաթում, խնդրում եմ ինձ դիմել հետեւեալ հասցէով՝ БАТУМЪ. Священнику Месропу Мельянъ. 1—3

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

Շաբաթ, փետրվարի 7-ին

Ի Ն Պ Ա Ս Տ

Թիֆլիսի հայոց Հրատարակչական Ընկերութեան մի խումբ հայ թատերասէրներ կը ներկայացնեն առաջին անգամ

ՍԻՐՏ

Դրամա 5 գործ. հեղ. Ց. Սունդուկեանցի

Մասնակցում են՝ օր.օր. իշխ. Ս. Արղութեան-Երկայնաբազուկ, Տ. Սունդուկեանց, Ե. Մելիքեանց, Մ. Մալումեանց, Ե. Բաղինեանց և այլն. պ.պ. Ա. Մանդինեանց, Լ. Տիգրանեանց, Ն. Աբրահամեան, Օ. Աթաբէկեան, Ս. Վարդանեան, N. N. և այլն:

Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան: Տոմսակները վաղօրօք կարելի է ստանալ Ընկերութեան գրասենեակում, Բարօնսկայա փողոց, № 12. իսկ ներկայացման օրը թատրոնի կասսայում, երեկոյեան 6 ժամին: 2—4

ՄԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆ

որոնում է խոհարարի պաշտօն: Հարցնել Եարմուկայում, «Անատոլիա» ճաշարան, Յովհաննէս Կարապետեանին: (№ 9) 3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Թիֆլիսի ժողովարանի աւագների խորհուրդը խնդրում է պ.պ. անդամներին չորեքշաբթի օր, փետրվարի 11-ին, երեկոյեան ժամի 10-ին, ընդհանուր ժողովի նիստին՝ քննելու և վճռելու 70 անդամների գանգատը, որ գրված է նշանակված մատեանում, նոյնպէս և կանդիդատներ քուէարկելու համար:

(փետ. 5 և 10) 2—2

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

աշխատութիւն

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆԻ

Գինը 1 րուբլի:

Վաճառվում է Թիֆլիսում, Կենտրոնական գրավաճառանոցում: (№ 10) 6—25

ՎԻՃԱԿԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԿՈՆՍԻՍՏՕՐԻԱՅԻ տեսանի մէջ նշանակված է ԱՃՈՒՐԴ այս տարւայ փետրվարի 9-ին, առանց կրկնաճուրդի, կապալով տալու Թանդոյեան եկեղեցու խոթ կըրպակները, որոնք գտնվում են Միքայէլեան փողոցի վրա, 9-րդ քաղաքամասում:

Անդամ կօնսիստօրիայի՝

Գաբրիէլ քահանայ Տէր-Գաբրիէլեանց

3—3

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է ՋՕՆ ՍՏԻՒԱՐՏ ՄԻԼԼԻ

«ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ»

տրակտատի հայերէն թարգմանութիւնը, հեղինակի կենսագրութիւնով: Կանխօրէն բաժանորդ գրվել ցանկացողները թող դիմեն. Москва, Сухаревская площадь, д. № 306., кв. № 8. Л. Д. Сарксянцу.

Գինը ճանապարհածախսով է՝ 1 ր. 20 կոպէկ: 2—5

Լոյս տեսան Մ. Չմշկեանի

ԾՈՅԻ, ՊԱՏԻ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

1898 Թ. ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

Ցանկացողները՝ այժմեանից յայտնելու են, որպէս զի պատուէրները ժամանակին կատարվեն: Հասցէն՝ ԹԻՖԼԻՍ. Մակար Չմշկեան

(№ 139— 10—13

ԵՐԱԺԻՇՏ ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆՑԻ բոլոր հեղինակութիւնները ծախվում են Թիֆլիսում՝ Սուզանաճեանի, Ֆարինայի, Միրիմանեանի և Լանկօյի մագազիններում: Ստանալու համար պէտք է դիմել հետեւեալ կերպով, ТИФЛИСЪ, այդ մագազիններից մէկին:

(Ե.) 7—10

Լոյս տեսաւ

«ՈՒՍՈՒՑՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԿՐՕՆԻ»

դասագիրքը. հատոր չորրորդ

4—5 (№ 5) Սահակ քահ. Սհակեանց

Եղիսաբէթ Գրիգորեանց, կոյս Փեփրօնէ Ֆրանգուլեան, Սօնա Տիգրանեան, Կատարինէ Գրիգորեան և Յովհաննէս Տիգրանեան, խորին ցաւով յայտնելով՝ առաջինը ամուսնու, երկրորդը քրոջ ամուսնու, երրորդը և չորրորդը իրանց հօր և վերջինը իր աներոջ

ԳՐԻԳՈՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ ամսիս 4-ին, խնդրում են ազգականներին և ծանօթներին չնորհ բերել յուղարկաւորութեան, փետրվար ամսի 8-ին, կիրակի օր, առաւօտեան 10 ժամին, Մալայա-Պէտխանինսկայա փողոց, № 15, տուն Ամիրովի, դէպի Մէյդանի Ս. Գէորգ եկեղեցին, և այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատուն:

Ամբիծքը շաբաթ օր, ամսի 7-ին, երեկոյեան 5 ժամին: 1—1

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն և Պոլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 18 փետրվարի (մարտի 2) ԱՆԱՏՕԼԻ շոգենաւը, նաւապետ ԲԻԱՆԿԻ: Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբերէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլդարեանին, Կօլիւբեակինսկայա հրապարակ: ՆՈՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիոր Հերշենրօդերին: (№ 76) 3—20

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ «Ձեռնարկի առևտրական և գործարանական հաշուապահութեան»

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ Է ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց, 4 ամսւայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, երաշխաւորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել:

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առևտրական ճիւղերի, հանդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերոսինի գործարանական հաշուետուութեան:

Բ) Առևտրական թուաբանութիւն:

Գ) Առևտրական նամակագրութիւն:

Դ) Գեղագրութիւն և ամենավատ ձեռքերի ուղղութիւն:

Պարապմունքները սկսվելու են յունվարի 15-ից, ճաշից յետոյ և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապմունքներ:

Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 5 ժամ երեկոյեան, ՍՕԼՕԼԱԿ, Սերգիեւսկայա փողոց, տուն Լիսիցեանի, № 20:

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Խրդդէկեի գրավաճառանոցում և հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում: ԳԻՆՆ է 3 ր. 50 կոպէկ: Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու:

(Հ.) 13—15